

De schaar in de Amerikaanse droom

Tim Reeskens

Putnam, R.D. (2015) *Our Kids. The American Dream in Crisis*. New York: Simon and Schuster. 400 pagina's, € 23,99, ISBN 9781476769899.

Als geen ander is Robert Putnam in staat om zich te enten op hete maatschappelijke en academische hangijzers. Ook al heeft zijn vorige boek, *American Grace* (met David Campbell 2010), zijn weg niet gevonden naar het Europese vasteland, zijn studie over de impact van etnisch-culturele diversiteit op de sociale samenhang – *E Pluribus Unum* (Putnam 2007) – heeft des te meer de tongen bewogen. In *Our Kids: The American Dream in Crisis* bestudeert Putnam de oorzaken van de groeiende kansenongelijkheid in de Verenigde Staten. Hij laat zien dat, aan het begin van de 21ste eeuw, kinderen uit lagere sociale milieus niet dezelfde mogelijkheden tot sociale mobiliteit hebben in vergelijking met decennia terug. Hij toont aan dat de oorzaken hiervoor gezocht moeten worden in maatschappelijke veranderingen die de betrokkenheid op 'onze kinderen' door de jaren heen stelselmatig heeft veranderd. Dat deze exercitie niet enkel relevant is voor Amerika, maar ook door een oranje bril bekeken de moeite waard is, bewijst de uitgebreide contextualisering van *Our Kids* door minister Lodewijk Asscher (2015) voorafgaand aan de toespraak die Putnam in november 2015 hield in Amsterdam in het kader van een wereldtournee ter promotie van zijn boek.

In *Our Kids* nodigt Putnam ons uit op een trip naar zijn geboortestad – Port Clinton, in de *bellweather state* Ohio. In de nasleep van de Tweede Wereldoorlog was Port Clinton een schoolvoorbeeld van sociale mobiliteit, ondanks een omvangrijke inkomensongelijkheid. Don, Putnams voormalige klasgenoot, illustreert dit wonderwel met 'I didn't know that I was poor until I went to college and took Economics 101' (p. 10). Anno 2015 is Port Clinton echter herschapen tot een stad met grote tegenstellingen gebaseerd op klasse en in mindere mate op basis van ideologie of ras. Het idee van de *American Dream* die opwaartse sociale mobiliteit garandeert door hard werken, is zo goed als dood. Doorheen *Our Kids* beroept Putnam zich op de metafoor van de 'schaar' om te visualiseren hoe klassen in de loop der jaren uit elkaar zijn gegroeid.

Om greep te krijgen op de oorzaken van deze toegenomen kansenongelijkheid verdedigt Putnam de bij stratificatieonderzoekers vertrouwde assumptie dat het van belang is om grip te krijgen op 'tijd'. Om de factor tijd voldoende te verdisconteren focust hij op jongvolwassenen, en documenteert hij hun huidige levensloop, hun voormalige onderwijsprestaties, alsook de socialiserende werking van het gezin, de school, en de buurt die hun huidige levensloop hebben vormgegeven. In tegenstelling tot zijn vroegere onderzoek naar sociale veranderingen van de Amerikaanse samenleving – *Bowling Alone* (2000) – dat vooral gestoeld was op survey-

onderzoek, volgt Putnam een *mixed method*-strategie. In de eerste plaats hebben hij en zijn onderzoeksteam een selectie van de jongeren en hun ouders geïnterviewd uit een aantal goed gekozen Amerikaanse steden. Daarnaast toont Putnam eens te meer de kunst van het combineren van kwantitatieve gegevensbronnen die de kwalitatieve mechanismen van het 'schaar'-effect moeten schragen.

Volgens Putnam moeten de oorzaken van deze groeiende ongelijkheden gevonden worden in maatschappelijke veranderingen op vier domeinen, te weten het gezin (hoofdstuk 2), opvoedingsstijlen (hoofdstuk 3), scholen (hoofdstuk 4), en de gemeenschap (hoofdstuk 5). Putnam onderstreept het belang van het tweoudergezin door te wijzen op de sociaaleconomische gevolgen van opgroeien in eenoudergezinnen. Hij trekt de rol van het gezin door in het volgende hoofdstuk, dat gaat over opvoedingsstijlen, en baseert zich op inzichten uit de ontwikkelingspsychologie over het belang van familiale *quality time* voor de cognitieve ontwikkeling van het opgroeiende kind. Het is voor hem des te ontluisterend om hierin klassenverschillen vast te stellen, bijvoorbeeld in eetpatronen en de tijd besteed aan verhaaltjes vertellen voor het slapengaan. Vervolgens bouwt Putnam voort op een reeks onderwijssociologische inzichten die stellen dat scholen potentieel bevatten om bestaande ongelijkheden te bestendigen, met als onderliggende processen schoolkeuze en segregatie, maar ook verschillen in onderwijsfinanciering, de motivatie van leerkrachten, en het aanbod aan naschoolse activiteiten. Een van de meest indrukwekkende grafieken is afkomstig van de *National Education Longitudinal Study*: de slimste kinderen met de laagste sociaaleconomische achtergrond hebben dezelfde kans om af te studeren op hbo-niveau (*college*) als de minder briljante studenten met de hoogste sociaaleconomische achtergrond. Tot slot onderstreept Putnam het belang van opgroeien in een hechte gemeenschap waarin informele mentoren beschikbaar zijn om jongeren te voorzien van *airbags* die moeten beschermen tegen ongunstige en traumatische levensgebeurtenissen. Voor al deze domeinen (het gezin, opvoedingsstijlen, de school en de buurt), formuleert Putnam in het zesde hoofdstuk beleidsaanbevelingen om betere omstandigheden te creëren waarin kinderen kunnen opgroeien, met als doel de sociale mobiliteit te verhogen en het ideaal van de *American Dream* in ere te herstellen.

Net zoals *Bowling Alone* (2000) is *Our Kids* een inzichtelijke en goed gestoffeerde studie naar afnemend sociaal kapitaal in de Verenigde Staten. Impliciet valt Putnams boodschap dat hedendaagse jongvolwassenen minder kansen op sociale mobiliteit krijgen dan jongvolwassenen decennia geleden namelijk terug te brengen op het feit dat kinderen uit lagere milieus door de hogere klasse niet langer worden beschouwd als 'onze kinderen'. Kinderen worden door verschillende maatschappelijke veranderingen minder gestimuleerd door hun ouders, scholen, en hun gemeenschap. Belangrijk is dat het voorheen voor de VS oh zo belangrijke maatschappelijk middenveld – de *civil society* – is afgezwakt en niet meer tussenkomen wanneer een van deze actoren tekortschiet om talentvolle jongeren te stimuleren om een voortgezette opleiding na te streven die nu eenmaal broodnodig lijkt voor sociaaleconomisch succes.

Nogal verrassend in *Our Kids* is daarom dat Putnam zijn intellectuele erfenis van het concept 'sociaal kapitaal' afzwakt. Lezers worden uitgedaagd om dit concept

terug te vinden in het boek, aangezien de Index geen verwijzing naar sociaal kapitaal bevat (*spoiler alert*: pas op pagina 207 wordt het voor het eerst bij naam genoemd). Het ontbreken van een sterkere verwijzing naar sociaal kapitaal – door Putnam (1993: 35) eerder omschreven als de ‘kenmerken van de maatschappelijke organisaties, zoals netwerken, normen en vertrouwen die actie en samenwerking voor wederzijds voordeel te vergemakkelijken’ – is echter begrijpelijk vanwege zijn specifieke invulling van het begrip: sociaal kapitaal resideert op het aggregatieniveau, bijvoorbeeld in buurten. Een systematische toepassing van sociaal kapitaal door *Our Kids* heen zou echter sympathiseren met de invulling van Pierre Bourdieu (1986) en James Coleman (1988), voor wie sociaal kapitaal relationeel was. *Our Kids* leest als een neerslag naar de ongelijke toegang tot de hulpbronnen die voortkomen uit sociale netwerken – netwerken van hogere sociale klassen zijn meer *resourceful* (betrokkenheid van de ouders, schoolselectie, motivatie van leerkrachten, buurtbetrokkenheid) dan die van de lagere sociale klassen. Als zodanig bouwt Putnam voort op Bourdieus invulling van sociaal kapitaal als een bron van sociale ongelijkheid, en niet op zijn eigen invulling van het concept. Naast deze conceptuele twist vereisen ook een aantal causale claims in *Our Kids* meer aandacht. De claim dat ongelijkheid groeit vanwege het afbrokkelend sociaal kapitaal strookt volledig met Putnams eigen sociaalkapitaalbenadering, vaak aangeduid als de ‘*society centered approach*’ (Hooghe en Stolle 2003). Deze aanpak stelt dat sociaal kapitaal effecten heeft op geaggregeerd niveau, zoals democratische effectiviteit (Putnam 1995), maar ook economische groei, gezondheid en vermindering van de criminaliteit (zie Putnam 2000). Deze benadering is echter fel bekritiseerd en heeft de basis gevormd voor de ‘*institution centered approach*’ (Hooghe en Stolle 2003), die stelt dat de context juist bepalend is voor de vorming van sociaal kapitaal. Zo stelt Eric Uslaner (2002) dat inkomensongelijkheid – verschillend van ongelijkheid van *kansen* – sociaal kapitaal (i.c. vertrouwen) vernietigt. Ongelijkheid erodeert optimisme, waardoor vertrouwen niet kan groeien; daarnaast zet ongelijkheid een rem op saamhorigheid: hogere-inkomensgroepen denken dat lagere-inkomensgroepen niet gemotiveerd zijn om bij te dragen tot het genereren van welvaart, terwijl lagere-inkomensgroepen denken dat hogere-inkomensgroepen geen zorg voor hen dragen. Juist de correcte causale mechanismen blootleggen, indien dit al mogelijk is, is van enorm groot belang gezien de beleidsimplicaties van elk van Putnams wetenschappelijke bevindingen. Dit sluit naadloos aan op de onderbelichte rol van de overheid in *Our Kids*. Bij het formuleren van beleidsvoorstellen in het zesde hoofdstuk verdedigt Putnam een geringe overheidsinterventie die zich vooral moet richten op steun *in kind* en minder op steun *in cash*. Op deze manier lijkt Putnam zich te scharen achter verschillende sociale wetenschappers die een notoire allergische reactie hebben ontwikkeld tegen de verzorgingsstaat omdat deze, althans volgens hen, de kwaliteit van sociale relaties zou afzwakken (Fukuyama 2001). Maar er bestaat evenzeer een rits aan wetenschappelijke bevindingen die hiertegen ingaat en stelt dat verzorgingsstaten naast materiële ook sociale ongelijkheden dichten (Van Oorschot en Arts 2005). De verzorgingsstaat herverdeelt middelen zoals tijd en geld die mensen in staat stellen om te investeren in sociale netwerken. In dat opzicht is het interessant dat Putnam in *Our Kids* Laura Bush citeert uit een persoonlijk

gesprek: 'If you don't know how long you're going to keep your job, or how long you're going to keep your house, you have less energy to invest in the kids' (p. 130). Als individuen zichzelf onvoldoende kunnen beschermen tegen tegenslag, en het maatschappelijk middenveld tanend is, zou het dan niet juist plausibel zijn dat de overheid bepaalde sociale risico's collectiviseert en sociale bescherming organiseert?

Juist vanwege de sterk verschillende rol van de overheid in de VS en Europa is het niet evident om de Amerikaanse claims uit *Our Kids* zonder meer te exporteren naar continentaal Europa. Zeker in Nederland zijn de instituties die kinderen meer kansen op sociale mobiliteit zouden moeten geven beter uitgebouwd dan in de VS het geval is. Met dit in het achterhoofd sluimert er toch een enorme *counterfactual* bij het lezen van *Our Kids*: wat als de VS een verzorgingsstaat naar Europees model zou hebben die zorg zou dragen voor 'dergelijke kinderen', die voorheen werden opgevangen door het maatschappelijk middenveld dat stilaan dreigt uit te drogen? *Our Kids* klinkt daarom als een pleidooi voor een prominente rol van de overheid om 'dergelijke kinderen' van lage sociaaleconomische afkomst toch de kans op sociale mobiliteit te geven.

In ieder geval is *Our Kids* is een fascinerend en krachtig verhaal over groeiende klassenverschillen in de Verenigde Staten. De rijke informatie die Putnam combineert uit verschillende kwantitatieve bronnen, aangevuld met kwalitatieve gegevens uit interviews, geeft een gedetailleerd beeld van hoe ongelijkheid de VS op lange termijn en op verschillende manieren parten zal spelen. Putnam stuwt andermaal onderzoeksagenda's; *Our Kids* biedt interessante ideeën voor verdere empirische verificatie voorbij de Amerikaanse context. Als blijkt dat het ideaaltypische land waar sociale mobiliteit vooral gerealiseerd wordt door sociale netwerken op haar grenzen is gestoten – de VS – wat moeten we dan verwachten voor de Europese natiestaten, momenteel geconfronteerd met het *austerity*-mantra, als regeringen een prominentere rol van sociale netwerken verwachten – in Nederland vervat in de idee van de participatiesamenleving – door zichzelf op de achtergrond te duwen?

Literatuur

- Asscher, L. (2015) The Future of Our Kids. Op 20 december 2015 ontleend aan www.rijksoverheid.nl/regering/inhoud/bewindspersonen/lodewijk-asscher/documenten/toespraken/2015/11/16/the-future-of-our-kids.
- Bourdieu, P. (1986) The forms of Capital. In: J.G. Richardson (red.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press, 241-258.
- Coleman, J.S. (1988) Social Capital and the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 94: S95-S120.
- Fukuyama, F. (2001) Social Capital, Civil Society and Development. *Third World Quarterly*, 22(1): 7-20.
- Hooghe, M. en D. Stolle (2003) *Generating Social Capital: Civil Society and Institutions in Comparative Perspective*. New York: Palgrave.

- Oorschot, W. van en W. Arts (2005) The Social Capital of European Welfare States. The Crowding Out Hypothesis Revisited. *Journal of European Social Policy*, 15(1): 5-26.
- Putnam, R.D. (1993) *Making Democracy Work. Modern Traditions in Civic Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Putnam, R.D. (2000) *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community Life*. New York: Simon & Schuster.
- Putnam, R.D. (2007) E Pluribus Unum. Diversity and Community in the Twenty-First Century. *Scandinavian Political Studies*, 30(2): 137-174.
- Putnam, R.D. en D.E. Campbell (2010) *American Grace. How Religion Divides and Unites Us*. New York: Simon and Schuster.
- Uslaner, E.M. (2002) *The Moral Foundations of Trust*. Cambridge: Cambridge University Press.